

Teresa Kuciak

Loża tolerancyjna (Toleranz Loge) w Landsbergu

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 14, 289-291

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Teresa Kuciak
Gorzów

Łoża tolerancyjna (Toleranz Loge) w Landsbergu

W zespole archiwalnym Sąd Obwodowy w Gorzowie Wlkp. (Amtsgericht Landsberg an der Warthe) znajduje się poszyt zawierający informacje o działającej w latach 1904–1935 w Landsbergu organizacji żydowskiej o nazwie *Toleranz Loge LXI nr 570* (sygn. 13.144). Akta pochodzą z lat 1924–1935 i zawierają następujące informacje: wykazy członków zarządu loży w latach 1924, 1931, 1932, 1933 i 1934, odpisy protokołów z posiedzeń członków loży z dnia 11 marca 1924 r., 18 marca 1924 r., 25 marca 1924 r., 1 kwietnia 1924 r., 24 marca 1931 r., 19 kwietnia 1932 r., 28 marca 1933 r. i 27 marca 1934 r. w sprawie wyboru komitetu wyborczego do przeprowadzenia wyborów do zarządu loży, adresy zamieszkania członków zarządu, statut loży tolerancyjnej LXI nr 570 w Landsbergu z dnia 2 grudnia 1924 r., ogłoszenie w *Oeffentlichen Anzeiger* z dnia 6 stycznia 1925 r. w sprawie zarejestrowania loży w rejestrze stowarzyszeń i związków pod nr 60 oraz odpis protokołu z dnia 17 IX 1935 r. w sprawie zakończenia działalności loży.

Łoża tolerancyjna w Landsbergu powstała dnia 20 marca 1904 r. jako 61 tego typu w Niemczech i nosiła nazwę *Toleranz Loge LXI nr 570*.

Była to organizacja apolityczna i elitarna. Jej członkowie rekrutowali się głównie spośród kupców i osób uprawiających wolny zawód (adwokaci). Ten wysoki cenzus majątkowy spowodował, że w marcu 1924 r. liczyła 23 braci (Brüder), w kwietniu 1924 r. - 31 braci i w czerwcu 1933 r. - 17 braci na ogólną liczbę 496 mieszkańców Landsbergu narodowości żydowskiej. 2 grudnia 1924 r. przyjęty został statut loży regulujący szereg spraw z zakresu administracji, spraw członkowskich i finansowych. Składał się on z wstępu i pięciu rozdziałów. Pierwsza część poświęcona była nazwie i celowi związku. Zgodnie ze statutem nadrzędnym celem była opieka nad wdowami i ubogimi oraz szeroko pojęta działalność kulturalna i oświatowa wśród ludności narodowości żydowskiej. Druga jej część poświęcona była organom wewnętrznym loży, tj. zarządowi i komitetom. Zarząd tworzyli: prezydent (Präsident), wiceprezydent (Vizepräsident), protokolant (Protokollierender Sekretär), sekretarz do spraw finansowych (Finanz Sekretär), skarbnik (Schatzmeister), marszałek (Marschall) i strażnik (Wächter). Do poszczególnych zadań loży zarząd powoływał komitety:

1. komitet prezydencki (Präsidential Komitee) – 3 członków (prezydent, wiceprezydent i mentor (Mentor),
2. komitet do spraw ideologicznych i związkowych (Komitee für geistige Interessen und Geselligkeit) – 5 członków
3. komitet do spraw finansowych (Finanz Komitee) – 3 członków,
4. komitet rewizyjny (Revisions Komitee) – 3 członków,
5. komitet do spraw opieki nad ubogimi i wdowami (Unterstützungs Witwen und Waisen Komitee – z wiceprezydentem jako przewodniczącym i 6 członkami,
6. komitet do spraw chorych (Kranken Komitee) – wiceprezydent jako przewodniczący i 7 członków,

7. komitet do spraw egzaminacyjnych (Vorprüfungs Komitee) – 5 członków,
8. komitet do spraw zakupów (Anschaffungs Komitee) – nie określono liczby członków.

Ponadto zarząd w zależności od potrzeb dodatkowo mógł powołać jeszcze komitet pojednawczy (Friedens Komitee) i komitet dodochozeniowy (Recherchen Komitee).

Kadencja zarządu trwała 1 rok, tj. od 1 kwietnia do 31 marca przyszłego roku. Wybory do zarządu łoży odbywały się zawsze w marcu każdego roku. Posiedzenia zwoływane były w każdy czwartek tygodnia o godzinie ósmej wieczorem, z tym iż w miesiącu lipcu i sierpniu nie zwoływane były żadne posiedzenia. Natomiast posiedzenia w czerwcu mogły się odbyć po otrzymaniu specjalnego zezwolenia (dyspensy). Zgodnie ze statutem nie zwoływano też posiedzeń w dniu przypadające na święta żydowskie. Na pierwszym posiedzeniu powoływano komitet wyborczy składający się z 5 braci do wyboru członków zarządu łoży oraz organów pomocniczych łoży (komitety). Posiedzeniom łoży przewodniczył prezydent, który był przełożonym wszystkich braci oraz sprawował urząd sędziego wobec członków zgodnie z regułami obowiązującymi w łoży (Ordensregeln). Prezydent podpisywał też wszystkie dokumenty.

Wiceprezydent był przewodniczącym komitetu do spraw chorych (Kranken Komitee) oraz do spraw opieki nad wdowami i ubogimi (Unterstützungs Witwen und Waisen Komitee). Poza tym do jego obowiązków należało też podpisywanie wraz z prezydentem pism do wielkiej łoży (Grossloge). Pieczęć łoży znajdowała się pod opieką sekretarza, do obowiązków którego należało także sporządzanie protokołów z posiedzeń łoży. Sekretarz do spraw finansowych łącznie ze skarbnikiem sprawował kontrolę nad finansami i raz na kwartał składał sprawozdania finansowe z działalności łoży do organu nadrzędnego, jakim była wielka łoża. Do jego obowiązków należało też zakładanie i prowadzenie ksiąg finansowych, za prowadzenie których był odpowiedzialny przed prezydentem i komitetem rewizyjnym. Mentor był nauczycielem i egzaminatorem kandydatów na członków łoży. Natomiast do kompetencji marszałka należało prowadzenie archiwum łoży oraz wspieranie w pracy protokolanta i sekretarza do spraw finansowych. Strażnik prowadził ewidencję członków łoży.

Członkiem łoży mógł zostać każdy pełnoletni Izraelita cieszący się nieskazitelną opinią oraz posiadający poparcie co najmniej dwóch członków łoży.

Przynależność do łoży wiązała się ze znacznym wydatkiem finansowym. Każdy nowo przyjęty członek zgodnie ze statutem zobowiązany był uiścić wpisowe w wysokości 100 marek (m). Poza tym zobowiązany był też opłacić składkę roczną na rzecz łoży w wysokości 150 m która mogła być uiszczona w czterech ratach po 37.50 m każda. Przynależność do łoży nie była stała. Każdy członek mógł zrezygnować z jej członkostwa po wcześniejszym wpłaceniu na konto łoży należności w wysokości 50 m. Natomiast członek który opuścił łożę i po roku wstąpił do niej, ponownie wносił opłatę w wysokości 30 m na konto fundacji łoży. Poza tym za wydanie karty członka łoży pobierano należność w wysokości 5 m. Wpisowe, składki członków, ofiary i darowizny na rzecz łoży, wpływy z tytułu wydawania kart członkowskich oraz dochody z czynszów składały się na majątek łoży. Z dochodów tych tworzony był fundusz łoży, fundusz rezerwowy i fundusz zapomogowy. Ze środków tych opłacane były koszty związane z administracją i realizowane zadania statutowe łoży.

W 1924 r. zarząd łoży tolerancyjnej w Landsbergu tworzyli: prezydent (Präsidenten) – adwokat Alfred Kann; wiceprezydent (Vizepräsidenten) – notariusz dr Theodor Szamotulski; sekretarz protokolant – (Protokol Sekretär) – kupiec Arthur Cohn; sekretarz do spraw finansowych (Finanzsekretär) – kupiec Hermann Crohn; podskarbi (Schatz-

meister) – kupiec Hermann Capanner; marszałek (Marschall) – kupiec Hermann Capanner; strażnik (Wächter) – kupiec Albert Bernstein.

Po roku 1933 nastąpiły czasy uniemożliwiające istnienie w nazistowskich Niemczech tego typu żydowskich organizacji. Pod pretekstem kontaktu z lożami masonskimi doszło do rozwiązania loży tolerancyjnej w Landsbergu. Ostatnie posiedzenie loży miało miejsce 17 września 1935 r. Podjęto na nim decyzje o rozwiązaniu loży tolerancyjnej w Landsbergu. Miało to związek z posądzeniem członków loży tolerancyjnej o kontakty z lożą wolnomularską. Ostatnim prezydentem loży był Alfred Kann. 9 października 1935 r. na łamach *Oeffentlicher Anzeiger* ukazało się ogłoszenie o postawieniu loży w stan likwidacji z dniem 17 września 1935 r. na wniosek prezydenta loży – notariusza Alfreda Kanna, wiceprezydenta – kupca Artura Heimann i sekretarza do spraw finansowych – kantora Karla Stern.